

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Jazykové hry

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Olga Roztočilová, CSc.

Diplomant: Drahomíra Rejnartová

Obor: učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Odevzdáno: 15. 1. 1999

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 Liberec1, Hálkova 6 Tel.: 420.48.5352 515 Fax: 420.48.5352 332

Katedra: NÁRODNÍ ŠKOLY

Kombinace oborů: Český jazyk a dramatická výchova

MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Jazykové hry

Autor:

Drahomíra Rejnartová (-Kučerová)

Adresa:

Česká Lípa, Pražská 2882

Vedoucí práce:

Doc. PaedDr. Olga Roztočilová, CSc.

Počet	stran	obrázků	tabulek	příloh
	42	2	2	12

V Liberci dne 15. ledna 1999

Rejnartová Drahomíra

NÁRODNÍ ŠKOLY

Katedra:

ZADÁNÍ ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

kandidát:
Drahomíra Rejnartová

adresa:
Pražská 2882, 472 01 Česká Lípa

obor:
Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Název ZP:
Mezipředmětové vztahy na 1. stupni základní školy (Jazykové hry)

Vedoucí práce:
Doc. dr. Olga Roztočilová, CSc.

Termín odevzdání:
15. 1. 1999

Pozn.: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž specifikují zadání: východiska, cíle, předpoklady, metody zpracování, základní literaturu (zpravidla na rub tohoto formuláře). Zásady pro zpracování DP lze zakoupit v Edičním středisku TUL a jsou též k dispozici v UKN TUL, na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické.

25. 1. 1998
V Liberci dne

.....
vedoucí katedry

.....
děkan

Převzal (diplomant):
Datum: 30. 1. 1998

Podpis: Rejnartová Drahomíra

Prohlášení o původnosti práce:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu.

Liberec, 10. ledna 1999

Poděkování:

Mé poděkování patří všem, kteří mi pomohli mou práci dokončit. Doc. PaedDr. Olze Roztočilové, CSc. děkuji za zasvěcené vysvětlování problémů a za podnětné rady.

Prohlášení k využívání výsledků ZP:

Jsem si vědoma toho, že závěrečná práce je majetkem školy a že s ní nemohu sama bez svolení školy disponovat, a že závěrečná práce může být zapůjčena či objednána (kopie) za účelem využití jejího obsahu.

Beru na vědomí, že po 5 letech si mohu závěrečnou práci vyžádat v Univerzitní knihovně v Liberci, kde je uložena.

Drahomíra Rejnartová (- Kučerová)

Česká Lípa, Pražská 2882

Podpis:

Rejnartová Drahomíra

Resumé

Český jazyk - mezipředmětové vztahy s dramatickou výchovou

Jazykové hry

Práce se zabývá problematikou mezipředmětových vztahů na prvním stupni základní školy (český jazyk s dramatickou výchovou).

Vymezuje se význam jazykových didaktických her v předmětu český jazyk. Uvedeny jsou varianty práce s jazykovými prostředky, literárním textem rozvíjející řečové schopnosti a dovednosti dětí. Uvedeny jsou jazykové hry a pracovní listy z českého jazyka s náměty na jejich zpracování. V příloze jsou zařazeny ukázky tvořivé činnosti dětí na pracovních listech a dětské ilustrace k uvedeným úkolům.

Digest

Czech language intersubject relationships with dramatic education

Language games

The work is concerned with problems of intersubject relationships at the first grade of a basic school (the Czech language and dramatic education).

Significance of language didactic games in subject Czech language is specified. Variants of work with means of language, literary text developing speech abilities and skills of children are introduced. Language games and work sheets for the Czech language with suggestions for their processing. Samples of creative activity of children at work sheets and children's illustrations to mentioned tasks are included in the appendix.

Resümee

Tschechisch - Zwischenfächerliche Beziehung mit dramatischer Erziehung

Sprachspiele

Diese Arbeit befasst sich mit der Problematik der zwischenfächerlichen Beziehung

in der ersten Stufe der Grundschule (Tschechisch, dramatische Erziehung).

Zie begrenzt die Bedeufung der sprachlichen Spiele im Fach Tschechisch. Angeführt sind Variationen der Arbeit mit sprachlichen Mitteln, literarischen Text entfalten sprachlicher Fähigkeiten, Geschicklichkeiten der Kinder. Angegeben sind Sprachspiele, Arbeitsblätter des Tschechischunterrichts mit Entwürfen für ihre Bedrbeitung. Im Anhang sind Muster sch pferrischer Tätigkeit der Kinder duf Arbeits - blättern eingeordnet und kinderilustrationen zu den angegebenen Aufgaben.

OBSAH

I. Úvod.....	1
Vlastní zdůvodnění.....	5
Teoretická část.....	7
II. Výzkumná část.....	17
1. Hypotéza.....	17
2. Charakteristika výzkumného prostředí.....	18
3. Postup a vlastní zpracování výzkumu.....	19
4. Motivace hodnocení her.....	24
Soubor jazykových her s hodnocením.....	24
Závěr.....	41
Seznam literatury.....	42

I. ÚVOD

Dramatická výchova je zaměřena na osobní a sociální rozvoj jedince prostřednictvím prvků a postupů dramatického umění. Využívá především dramatické improvizace, jež je založena na lidské schopnosti jednat v navozených situacích, jako by byly skutečné. V dramatických hrách dostávají děti příležitost zažít situace, se kterými se mohou v životě skutečně setkat a které si tak mohou předem prozkoumat a připravit se na ně s možností děj ve hře znovu opakovat, vyzkoušet různé možnosti řešení a vybrat z nich to nejlepší. Mají možnost vyzkoušet si roli někoho jiného a podívat se na problém jeho očima. To jim dovoluje zažít a pochopit množství lidských citů, myšlenek a názorů, hledat skutečné motivy jednání, naučit se v nich orientovat a odpovědně se rozhodovat. Dramatická výchova pomáhá utvářet vnitřně bohatou osobnost, vědomou si své hodnoty a zároveň otevřenou světu, schopnou sociálního porozumění a spolupráce. Nepominutelný je její rozměr etický. Staví na vlastní zkušenosti a prožitku, proto je její účinek hluboký a trvalý.

V jádru toho, co zkoumá, sdílí dramatická výchova zájmy zejména s českým jazykem, prvoukou, výtvarnou a hudební výchovou a může jimi prolínat. Mnoha jejích prvků a postupů lze užívat v těchto předmětech i jako metody práce.

Svým důrazem na aktivitu a rozvíjení sociability, vnímavosti, imaginace a tvořivosti stává se dramatická výchova důležitou součástí výuky na 1. stupni ZŠ, protože vyvažuje a doplňuje soustředěnost jiných předmětů na rozvíjení logicko - deduktivních, analytických a intelektuálních složek myšlení.

(Volně dle: Kol. autorů: Návrh učení osnov Obecné školy, Portál, Praha, 1993, s. 118)

Dramatická výchova má dvě základní vrstvy, které se v praxi prostupují a nelze je od sebe oddělovat:

1. Osobnostní rozvoj: V hrách a cvičeních se rozvíjejí uvolnění a soustředěnost, odstraňují se zábrany, zcitlivuje se vnímání a schopnost objevování sama sebe i okolního světa. Prohlubují a obohacují se pohybové dovednosti a schopnosti výrazu pohybem, rytmické cítění, plynulost i barvitost mluvního projevu. Uvolňují se a rozvíjejí obrazotvornost a tvořivost.
2. Sociální rozvoj : V hrách, cvičeních a dramatických improvizacích se rozvíjí schopnost kontaktu a slovní a mimoslovní komunikace, pěstuje se umění naslouchat si vzájemně, prohlubuje se schopnost vcítění, skupinové citlivosti, důvěry a spolupráce. Rozvíjí se i schopnost orientovat se v běžných i méně běžných životních situacích a mezilidských vztazích, rozhodovat se a jednat svobodně a zároveň odpovědně.

(Volně dle: Kol. autorů: Návrh učení osnov Obecné školy, Portál, Praha, 1993, s. 118)

Náměty pro dramatickou výchovu mohou být různého původu: z velké části vycházejí z témat školní výchovy, dále mohou být vztahy z reportáží a zpráv sdělovacích prostředků, mohou vyplynout z problémů, s nimiž se právě jednotlivci nebo skupina ve třídě setkávají, stát se jimi mohou i typické modelové situace mezilidských vztahů. Navodit je může jak učitel, tak i žáci sami. V neposlední řadě je lze stavět na literárních předlohách, které nabízejí umělecky zpracovaný, a

proto nebanální, bohatší a plnější obraz života, rozvíjejí představivost, smysl pro metaforu a znakovost výrazu.

(Volně dle: Kol. autorů: Návrh učebních osnov Obecné školy, Portál, Praha, 1993, s.119)

Dramatická výchova pomáhá vychovávat tvořivou a vnímavou osobnost, která je schopna:

- vnímat skutečnost kolem sebe v celé její hloubce
- orientovat se v sobě, jasně a zřetelně formulovat své myšlenky a beze strachu prezentovat své názory
- tvořivě řešit praktické problémy
- uvědomovat si mravní dilemata, umět se v nich samostatně a odpovědně rozhodovat
- respektovat druhé lidi a jejich názory
- podrobovat své názory i názory druhých kritice
- soucítit s druhými lidmi a být schopen jim pomoci
- spolupracovat s druhými na společném díle

(Volně dle: Kol. autorů: Dramatická výchova v základních školách, Duha, učební pomůcka – Brno, 1995, s. 6)

Dramatická výchova dále:

- učí žáky zvládat prvky a postupy dramatického umění a s jejich pomocí prozkoumávat a vyjadřovat své city, myšlenky, názory a postoje
- kultivuje, obohacuje a rozvíjí výrazové prostředky sloužící k sociální komunikaci (především řeč)
- vychovává citlivého a poučeného diváka a čtenáře

(Volně dle: Kol. autorů: Dramatická výchova v základních školách,
Duha, učební pomůcka – Brno, 1995, s. 6)

Vlastní zdůvodnění

Téma závěrečné práce zní: ČESKÝ JAZYK - mezipředmětové vztahy s dramatickou výchovou.

Při své pedagogické praxi v základní škole jsem měla možnost čtyři roky pracovat s dětmi mladšího školního věku. Charakteristickým znakem práce učitele v této věkové skupině je, že vede své žáky k využívání takových metod práce, jako je hra v situaci a hra v roli. Učitel sám takové metody používá a zapojuje se podle potřeb a svých možností do hry s žáky. Umožňuje mi to vnášet podněty do hry zevnitř, aniž bych musela uplatňovat autoritu zvenčí a rušit tak přirozený tok improvizace a soustředění i spontánní účastníků. Mohu pak mluvit jako osoba reprezentující určitý postoj a ne jako učitel.

Abych toho byla schopna, je třeba mít určité osobní předpoklady pro tento typ práce:

- hravost, imaginaci a tvořivost
- schopnost přirozeně a pravdivě jednat v simulovaných situacích a v roli i schopnost výrazové proměnlivosti
- ochotu přijímat nové podněty, hledat, zkoušet a improvizovat
- neautoritativní přístup k dětem

K tomu, abych tyto předpoklady mohla v plné míře projevit, je pak třeba skutečného zaujetí pro tento typ práce, tak i určitého vzdělání v oboru.

Dramatická výchova pak může sloužit jako jeden z předmětů, které škole pomáhají, profilovat se a podílejí se významnou měrou na vytváření nezaměnitelného a osobitého ducha školy.

V hodinách českého jazyka zařazuji prvky dramatické výchovy, v části jazykové, literární, tak i v hodinách slohového výcviku. Mám možnost pracovat s třídou jako celkem, tak případně i s třídou dělenou a různými formami skupinového vyučování.

Problematika zapojení dramatické výchovy do vyučování českého jazyka mě zaujala, a proto se snažím ve výzkumné části nastítnit typy práce s dětmi mladšího školního věku v podmínkách základní školy. Jako sledovanou skupinu jsem si vybrala žáky ze své třídy. Snažila jsem se zjistit, zda dramatická výchova napomáhá rozvoji vyučování českého jazyka.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Dramatická výchova v hodinách českého jazyka – názory autorů k této problematice

Dramatická výchova existuje již více než třicet let jako vyučovací předmět na anglických školách a na školách v řadě dalších evropských zemích, v USA, Kanadě. Zatímco na druhém stupni škol je samostatným předmětem, na většině škol nižšího stupně je spíše jakousi „páteří“ celé výuky.

U nás je dramatická výchova také známa déle než dvacet let. Je využívána v hodinách českého jazyka, prvouky a v hodinách hudební, tělesné a výtvarné výchovy. Základním principem, kterého dramatická výchova v hodinách českého jazyka využívá, je učení se přímým prožitkem, vlastní zkušeností.

(Volně dle: Macková, Sylva, Dramatická výchova ve škole, Difa, Brno, 1995, s. 6)

Prvkem dramatické výchovy v českém jazyce je vyprávění o dojmech z četby. Děti vyprávějí, předvádějí, recitují známé texty, sdělují si, jak na ně působí například říkadla, pohádky klasické i moderní příběhy ze života. Děti i rády vymýšlejí a domýšlejí příběhy. Toto je pokračování oblíbených činností z mateřské školy. Na základě přečteného příběhu nebo vlastního nápadu děti společně sestavují souvislý děj, mohou ho předvádět.

Tento prvek slouží k rozvíjení paměti a fantazie. Každý přidá svou větu k načatému příběhu. Vyprávění podle obrázkové osnovy. Odhadování, jak by se dál mohl odvíjet nedokončený příběh. Oblíbené jsou i hádanky.

(Volně dle: Kol. autorů: Návrh učebních osnov Obecné školy, Portál, Praha, 1993, s. 7)

Čtený text se stává modelem pro vlastní tvorbu. Náměty a kompozice krátkých příběhů a příhod, přírodní a reflexivní básničky povzbuzují chuť vyjádřit své prožitky literární formou, jazykem a dramatickou tvorbou. Děti pozorují výrazy, které činí text výstižným, pokoušejí se jich samy používat. Nad rýmovanými dvojicemi, nad napínavým námětem nebo slohově zvláštními slovy vytvářejí děti vlastní texty. Bez ohledu na podařenost zacházíme s dětskými výtvary jako s cennou hodnotou: třída vytváří svou čítanku, recitaci, vzájemně předvádí svá díla.

(Volně dle: Kol. autorů: Návrh učebních osnov Obecné školy, Portál, Praha, 1993, s. 15)

Žáci se prostřednictvím prvků dramatické výchovy aktivně učí zdvořilosti a zkušenostem ve veřejném řečovém jednání. Ve hře i ve skutečnosti ovládají základní zdvořilostní obraty a způsoby nekonfliktního jednání. Předvádějí (například s loutkami) v krátkých rozhovorech jednání na veřejných místech, zkoušejí si různé možnosti jak vyjádřit rozdíl mezi prosbou a škemráním, odmítnutím strohým a ohleduplným. Jednají (s loutkou, ve hře) proti záměrnému pokoušení. Uvádějí vystoupení spolužáka (hra na hlasatele), provádějí posluchače pohádkou.

(Volně dle: Kol. autorů: Návrh učebních osnov Obecné školy, Portál, Praha, 1993, s. 17)

Významnou funkcí literární výchovy je dramatizace četby, která podporuje emocionální zrání žáků a na příkladech jim ozřejmuje životní a mravní hodnoty, které ovlivňují způsoby jednání a rozhodování lidí. Tím se jim otvírá i cesta k sebepoznání a k pozitivním životním motivacím. Pěstuje u žáků smysl pro krásu jazykového výrazu a uměleckého obrazu skutečnosti, probouzí v nich city lidské solidarity a spoluúčasti.

(Volně dle: Kol. autorů: Český jazyk, učební osnovy pro 1. až 9. ročník , Fortuna, Praha, 1996, s. 6)

Hlavním cílem vyučování češtině prostřednictvím dramatické výchovy je rozvoj schopností komunikace spisovným jazykem. Má-li být komunikační činnost efektivní, předpokládá uvědomělé využívání jazykových prostředků. S nimi se žák seznamuje ve výuce systematicky. Jazykovou výchovou vedeme žáka i k logickému myšlení, neboť výstižnost vyjadřování a přesnost myšlení spolu souvisí. Vyučovací předmět český jazyk má i vlastní výchovný cíl. Vytváření postojů žáků k jazyku, k vyjadřování, pěstování jejich zájmu o jazyk a jazykovědu, schopností jazykových a slohových i širě pojatých schopností komunikačních.

(Volně dle: Čechová, M., Styblík, V.: Didaktika češtiny, SPN, Praha, 1989, s. 7 –8)

Ovládnutí jazyka se stalo pro současného člověka naprosto samozřejmě jednou ze základních životních potřeb. Jazykem se

dorozumívá se svým okolím, jeho prostřednictvím získává nezbytné informace, rozšiřuje své vědomosti o aktuální výsledky poznání, účastní se společenského života, působí na myšlení i činnosti jiných lidí. Základy osvojení pravopisu se kladou na 1. stupni ZŠ. Péče o vytríbenost jazykového projevu je především záležitostí výuky slohu a dramatické výchovy.

(Volně dle: Brabcová, R. a kol.: Didaktika českého jazyka, SPN, Praha, 1990, s. 25)

Výcvik v slohových útvarech formou dramatizace vede k tomu, že se žák učí správně a vhodně užívat jazykových prostředků a že se učí kompozici souvislých projevů. Slohové útvary správně rozložené do jednotlivých let školní docházky zajišťují, aby slohový výcvik byl spjat s určitým výchovně cenným obsahem a aby výcvik v užívání spisovného jazyka byl všestranný.

Tím, že slohový útvar přesně určuje úkol žáka z hlediska cíle projevu, nutí ho užívat jazykových prostředků také z hlediska stylového. Výcvik v slohových útvarech je výcvikem v cílevědomém užívání jazykových prostředků.

(Volně dle: Svoboda, K.: Didaktika českého jazyka a slohu, SPN, Praha, 1977, s. 201)

2. Dramatizace v díle J. A. Komenského

V době Komenského bylo drama ještě stále na vysoké úrovni a těšilo se

všeobecnému zájmu široké veřejnosti. Komenský měl smysl pro školské hry, které propagoval zejména za svého pobytu v Blatném Potoce. Důvody, proč si Komenský cenil dramatizace ve školních hrách, uvádí v předmluvě své knihy Škola hrou:

„ Veřejné vystoupení podněcuje žáky k horlivosti více než jakékoli napomínání nebo plná tíha kázně. Pro veřejné vystoupení se žáci učí rádi, učí se tak užitečným věcem snáze než pouhým čtením nebo posloucháním. Vědomí, že výsledky jejich pile nebo nedbalosti budou postaveny na oči veřejnosti, pohání žáky vždy k větší snaze.

Rodiče vidí rádi školské hry, poněvadž je těší úspěch jejich synů. Vedle toho vyniknou na scéně bystré hlavy, a tím se ukáže, kteří žáci si zaslouhují, aby se jim pomáhalo kupředu. Konečně je divadlo obrazem života, a tím je hra na jevišti i přípravou pro život.“

Z toho vidíme, že požadavkům Komenského odpovídala jen hra, která měla didaktický nebo pedagogický obsah a která byla sepsána výhradně k účelům výchovným. Mnozí učitelé si nesprávně vykládali pojem škola hrou jako školu, v níž si mají děti hrát při každé příležitosti. Komenskému však šlo o to, aby žáci hráli, nikoli, aby si hráli. Měli hrát připravené hry, při nichž by se ukazovala jejich schopnost vyjadřovat předem připravené texty a role před publikem.

Této formy vyučování využíval Komenský především v Blatném Potoce, kde, jak několikrát uvádí, byli žáci méně chápaví a kde s nimi musel pracovat účinnými metodami, jakou byla například divadelní hra, dramatizace textu, kterému se žáci museli naučit z paměti, a schopnost pohotově reagovat na připravené otázky.

Vytvářením dramatických her na jevišti se Komenský zabýval již za svého pobytu v Lešně ještě před odchodem do Blatného Potoka. Využíval při tom jednak učivo, kterému se žáci měli naučit natrvalo, jednak námětů ze starověkých předloh nebo z dějin biblických. Tak vznikly hry nazvané „Diogenes Kynik znovu na živu“ a „Patriarcha Abraham.“

Známa dramatizace „Škola hrou“ vznikla v době pobytu Komenského v Blatném Potoce ve snaze vzbudit zájem žáků o učení. Rektor školy však nechtěl připustit hry světské ani biblické. Proto se Komenský rozhodl předvést scénicky svou „Bránu jazyků.“

Prolog „Školy hrou“

„Urození a ctihodní páni školdozorci a všichni diváci kolem! Jsme velmi rádi, že vás tu vidíme, my, váš školský hlouček, kteří se pod ochranou boží a nejvyšší kněžny těšíme na tomto našem Parnasu s Musami a Graciemi. Ale co jste přišli znovu vidět? Naše pokroky v učení za tento měsíc? Poznáváme, že je to váš úmysl, podrobujeme se po zásluze vaší vůli a objevujeme se před vámi, ať již nás chcete zkoušet po jednom nebo vidět všechny najednou, když budeme znovu hráti před vaší tváří nějakou vzdělatelnou hru.

(Volně dle: Komenský – časopis pro učitele základní školy, prosinec 1990, s. 198, 199)

3. Dramatická výchova ve škole

Učení se přímým prožitkem, vlastní zkušeností při jednání

Důležitým okamžikem je jednání. Předpokladem jednání je představa. Navozujeme-li určitou situaci, ve které má nastat jednání, pomáháme nejprve dětem vytvořit bohatou a konkrétní představu. Další představy se vytvářejí postupně v průběhu jednání a podněty pro ně přináší samotný průběh hry. Další představy navozuje také sám učitel svými vstupy, sleduje-li určitý záměr, k jehož splnění chce hru posunout.

Přestože se jedná o hru, jsou prožitky při ní zcela skutečné. Hloubka prožitku samozřejmě závisí na hloubce výchozí představy a na jejím udržení. Zde hraje roli především schopnost a dovednost učitele hru motivovat a vést a také schopnost a dovednost dětí představy vytvářet a jednat na jejich základě.

To, co děti při hře získávají, je nová zkušenost s kolektivním řešením problému – ať negativní nebo pozitivní. Tento způsob poznávání je založen na obecné lidské schopnosti „hrát“ – jednat „jako.“

(Volně dle: Macková, S.: Dramatická výchova ve škole, Difa, Brno, 1995, s.7)

Obsahem dramatické výchovy je lidské jednání v nejrůznějších životních situacích – mé vlastní jednání a jednání druhých. Skrze představy se mohou dostávat do nejrůznějších situací a skrze jednání v nich si mohou prověřovat své vlastní schopnosti, dovednosti, postoje a názory. Děje-li se tak ve skupině, poznávám zároveň ostatní, se kterými do jednání vstupují.

Velkým zdrojem inspirace pro dramatickou výchovu je literatura a dramatické umění, které zobrazuje lidské jednání. Nejen v rovině námětů a témat, která mohou být východiskem pro dramatickou hru a díky možnosti porovnávat vlastní řešení s řešením v předloze. Práce s předlohou učí porozumět procesu symbolizace, ve kterém je myšlenka, téma, postoj sdělován skrze jednání lidí.

Proces dramatické výchovy je tvořivý proces prověřování tématu, hledání, prověřování a vytváření vlastních postojů k němu a objevování postojů druhých. Děje se tak při jednání a poznání, ke kterému dospíváme, je založeno na přímé zkušenosti a prožitku.

Důležitým okamžikem je volba tématu. Řekli jsme, že obsahem dramatické výchovy je „lidské jednání.“ Otevírá se tím prostor pro nepřeberné množství témat, která se každého z nás dotýkají. Velkou roli při jejich výběru hraje především školní třída. Volba tématu závisí na vyspělosti dětí, jejich zájmech, situaci v kolektivu dětí. Ve škole, má-li plnit dramatická výchova roli „propojování jednotlivých předmětů“, souvisí s celkovým učebním plánem každého učitele.

(Volně dle: Macková, S.: Dramatická výchova ve škole, Difa, Brno, 1995, s. 18)

Témata pro svou práci čerpá učitel především z běžného kontaktu s dětmi ze své třídy. Dozvídá se, co je zajímavé, s čím mají problémy.

Při formulování tématu, zvláště reagujeme-li jeho volbou na něco, s čím mají děti ve skupině problémy, musíme respektovat hlavní princip dramatické výchovy – jednání „jako.“ Směřujeme k rovině sociální.

Nesměřujeme ke konkrétním individuálním problémům, ale k problémům formulovaným spíše v obecné rovině. Je samozřejmě přirozené, že se s námi budou chtít děti radit o svých problémech.

Velkým zdrojem námětů pro práci je literatura pro děti, a to hned z několika důvodů. Umožňuje vybírat téma pro práci, zároveň poskytuje symbolické situace, v nichž se téma prověřuje. Umožňuje i reflexi – konfrontaci vlastního řešení dětí s řešením v literárním příběhu.

Jestliže jsme si pro téma vybrali námět z literatury pro děti, budeme uvažovat o tom, jak námět dětem navodíme. Navození je klíčovým momentem dramatické výchovy. Má-li dítě na námět reagovat, musí si námět umět představit, musí jej pochopit a přijmout. Učitel pracuje především se smyslovými představami dětí. Pokouší se navodit co nejpřesnější představu prostředí, do kterého mají děti vstoupit, postavy, do které se mají vžít a za ni jednat. Snaží se přitom zapojit co nejvíce smyslů.

Jde o to, aby navozená smyslová představa byla co nejbohatší a nejkonkrétnější. Pracuje-li učitel s určitou literární předlohou, kde jsou postavy a prostředí přesně popsány, pokusí se zřejmě navodit je podle tohoto popisu dětem.

Smyslová představa je prvním krokem. Na jejím základě si děti vytvářejí určitý fyzický a psychický pocit. Ten zůstává a s ním potom dále pracují.

Navození situace může být ale širší než „jen“ smyslové představy a nálady. Záleží na tom, co má následovat. Pokud jde jen o naprosto spontánní jednání, ponecháváme zcela otevřený prostor tomu, co se bude odehrávat. Děti si budou muset samy domyslet další okolnosti, často až v průběhu jednání.

Tyto okolnosti se netýkají jen prostředí, ale také postav, pokud děti nebudou jednat dále za sebe, ale v přijaté roli někoho jiného. Aby se mohly do někoho jiného vcítit, potřebují více než jen smyslovou představu. Potřebují se dozvědět další okolnosti (věk, zájmy, rodina). Teprve potom mohou při jednání v roli zkoumat postoje a názory jiných lidí.

(Volně dle: Macková, S.: Dramatická výchova ve škole, Difa, Brno, 1995, s. 29)

Využívání principu dramatické výchovy a hry vůbec je ale to, co by mohlo tvořit „páteř“ osnov základní školy a přirozenou cestou převést děti do hry k dalším metodám vyučování. Velkou hodnotu mohou mít metody dramatické výchovy i jako metody motivační. Zvláště u malých dětí, které přišly z mateřské školy, můžeme probudit přes hru zájem i o takové „nezáživné“ činnosti jako je nácvik písma.

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

J. A. Komenský: Ničemu se nesmíme učit pro školu, ale pro život.

1. Hypotéza

Téma závěrečného projektu zní Český jazyk – mezipředmětové vztahy

s dramatickou dramatickou výchovou. Protože je téma velice široké, vybrala jsem si pro výzkumnou část využití her rozvíjejících řečové schopnosti a dovednosti dětí třetího ročníku základní školy.

Předpokládá se, že

1. hry u většiny dětí pomohou rychle obnovit pozornost, zaujmou je, něco je naučí, procvičí látku
2. pomohou dětem se specifickými poruchami učení najít vztah k předmětu, který jim činí potíže, a proto je ani nebaví.
3. hry vytvářejí příznivou atmosféru, vedou děti k tvořivosti, ale také učí lásce k mateřskému jazyku.

2. Charakteristika výzkumného prostředí

Výzkum byl prováděn na základní škole Lada v České Lípě. Jedná se o moderně zařízenou školu s velkými vnitřními prostory. Jsou zde zařízena čtyři oddělení podle věku dětí. Vybavení je moderní, odpovídá věkovým zvláštnostem dětí. K základní škole patří také velký sportovní areál.

Výzkum byl prováděn ve třetím ročníku, který navštěvuje dvacet šest žáků. Z nich má z jazyka českého jedničku 31 %, dvojku 38 %, trojku 19 %, čtyřku 12 % . Tři žáci mají s jazykem, respektive s jeho psanou a čtenou podobou, potíže – jde o děti se specifickými poruchami učení. Čtou pomalu a špatně. Jejich písemný projev je v rozporu se schopnostmi a inteligencí.

Tito žáci mají většinou dobré předpoklady pro mluvené jazykové projevy, z paměti umějí dobře počítat, nemají schopnosti o nic menší než ostatní děti. Jsou pouze handicapováni některou z poruch učení, jako je například dyslexie, dysortografie, dysgrafie.

Hra zde pomůže takto oslabenému žákovi překonat obavu z chyb a nedostatků. Při doučování volím pro jednotlivé žáky takové hry, které vedou k odstranění právě jejich nedostatků.

3. Postup a vlastní zpracování výzkumu

1.1. Vedení a výběr jazykových her

Hru začínám slovy: „Pojďme, budeme si hrát.“ Pokud to hra dovoluje, účastním se jako hráč i já, i když ne vždy vyhraji. Snažím se být dobrým hráčem nejen v hrách, které připravuji, ale i v těch, které děti samy vymyslí, a to i když jsou třeba nedokonalé a směšné.

Před každou hrou jasně a přehledně vysvětlím pravidla s názorným příkladem. Pro jistotu si ověřím další ukázkou, zda všemu rozuměli i ti nejslabší žáci. Nakonec se ještě zeptám, zda všichni pravidla pochopili a nemají-li nějaký dotaz. Přededu tak hádkám a bezradnosti během hry.

Po každé hře následuje vyhlášení výsledků. Po vyučování provádím vlastní hodnocení, při kterém si odpovím na tyto otázky:

Splnila hra účel?

Hrály děti rády a s nadšením?

Není třeba pravidla hry upravit?

Hrály děti poctivě?

Odpovědi na tyto otázky mně signalizují účinnost a další možnost využitelnosti hry. Hru vybírám podle stanoveného cíle vyučovacího a výchovného, podle věku a počtu dětí, jejich jazykových schopností a dovedností, podle času, který mohu hře věnovat. Přihlížím i k typu daného dětského kolektivu a jeho zvláštnostem.

1.2. Místo a organizace her ve vyučování

Hru využívám v každé fázi vyučovací hodiny. Motivuje žáky, stává se součástí výkladu, využívám ji samozřejmě hlavně při procvičování, opakování a někdy i při prověřování znalostí žáků.

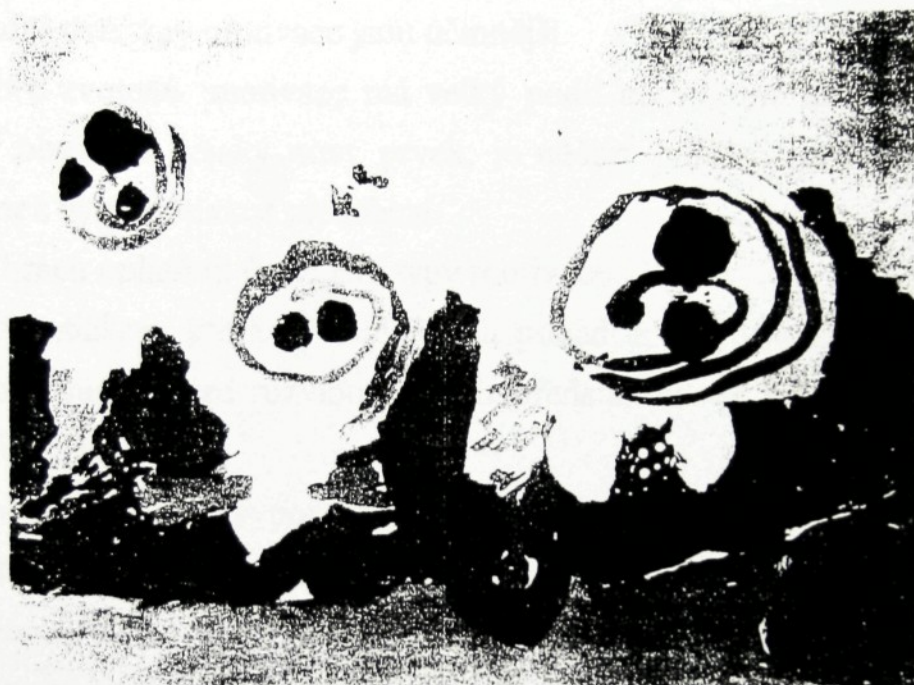
Motivační hru volím krátkou, zábavnou, veselou. Hra probouzí v dětech zájem a touhu po poznání. Tuto hru většinou nehodnotím, hraje ji celá třída dohromady nebo naopak pouze jeden hráč, hrajeme jen jedno kolo hry.

Například hodinu o abecedě začínám variantou hry Neposedná písmena. Oznamím, že písmenka z nadpisu hodiny se nám cestou do školy rozeběhla a teď je třeba z nich znovu název hodiny sestavit. Rozstříhaná písmena dám na magnetickou tabuli a žák, který první sestaví slovo abeceda, vyhrává. Tato rozstříhaná písmenka využiji i v dalším průběhu hodiny.

Při výkladu používám takovou hru, při které žáci řeší určitý problém, potom ze svého postupu mohou vyvozovat správné řešení daného úkolu. Například při hodině slohu probíráme popis. Zahrajeme si tedy obměnu hry Nakresli obrázek tak, že hráč kreslí na tabuli obrázek podle střídavého popisu ostatních žáků. Žáci popisují kresbu, na kterou kreslíř nevidí. Je však nutné, aby přitom všichni dobře viděli na tabuli. Kreslíř potom za pomoci ostatních žáků vyvodí správný postup při popisu.

Nejčastěji využívám hru k procvičení a opakování učiva. Hra přispívá k aktivizaci žáků, upevňuje probranou látku pro děti zábavnou formou. Do této části vyučovacího procesu zařazuji hru, která se vztahuje k právě probranému učivu. Hru vytvářím také i ze cvičení určeného k procvičení učiva. Výsledky hodnotím tak, že každé oddělení má na tabuli nakreslený střed květiny a za každou správnou odpověď

přikreslím k příslušnému středu okvětní lístek. Tím je pro děti cvičení daleko přitažlivější a také účinnější. Při procvičování hrají vždy všichni žáci.

4. Motivace a hodnocení her

Používám motivaci verbální (vyprávěný příběh), vizuální (obrázek) nebo kombinovanou (vyprávění s dokumentací).

Poslední dva typy motivace jsou účinnější.

Dobře zvolená motivace má velký podíl na výkonu každého hráče. Vždy obsahuje nějaký nový prvek, je něčím zvláštní, alespoň něčím jiná, než byly motivace předchozí.

V hrách uplatňuji často dva typy motivace:

- fantastickou, která se zakládá na pohádce, vymyšleném příběhu a umožňuje dětem rozvinout jejich představivost (hodí se převážně pro mladší děti)
- reálnou, která vypovídá o historických postavách, skutečných událostech nebo o běžném životě dospělých a dětí (je bližší starším dětem).

Jedním z běžných motivů všeho chování, tedy i hry je úspěch, odměna, či zdolání překážky. V každé hře je tento motiv zastoupen, proto často vkládám do průběhu hry hodnocení a odměňování. Nejčastěji při hrách hodnotím pomocí bodů. Větší přitažlivost má hodnocení, které spojuje části hry v jeden celek, dává hře specifčnost. Hraje se o něco konkrétního (o korálky, dřívka, razítka).

Pro hry skupin se mi velmi dobře osvědčilo přikreslování obrázků na tabuli, například šupiny kouzelné rybce, nebo postupné kreslení postavy. Skupiny mohou také získávat jednotlivé díly fotografie známé osobnosti. Body mohou nahradit slovy citátu, jindy díly delšího textu. Tímto způsobem hodnotím i aktivitu v hodině, splnění zadaného úkolu.

3.5. Pravidla jednotlivých her pro třetí ročník základní školy

Vojsko

Pro každého hráče 10 vojáků

Pravidla: každý hráč má 10 vojáků

10 vojáků se rozdělí na 5 skupin po 2 vojáků

Hráči 10 vojáků

Pravidla: každý hráč má 10 vojáků, kteří se rozdělí na 5 skupin po 2 vojáků

Pravidla: každý hráč má 10 vojáků, kteří se rozdělí na 5 skupin po 2 vojáků

Pravidla: každý hráč má 10 vojáků, kteří se rozdělí na 5 skupin po 2 vojáků

Pravidla: každý hráč má 10 vojáků, kteří se rozdělí na 5 skupin po 2 vojáků

Pravidla: každý hráč má 10 vojáků, kteří se rozdělí na 5 skupin po 2 vojáků

Hra na poznávání stavby jazyka

Vetřelci

Hra obsahuje: pracovní list

Pomůcky: pracovní list, pastelky

Cíl: procvičit podobnost slov ve stavbě

Hrací čas: 10 minut

Organizace: hra je vhodná pro opakování v úvodní části hodiny, děti pracují individuálně ve školní lavici

Způsob hodnocení: děti jsou hodnoceny jednotlivě, za splněné úkoly získávají body, řada slov – 0 až 3 body, správně vybrané řešení – 1 bod

Pracovní list

Najdi tři slova, která mezi ostatní nepatří. Podle jakého klíče jsi postupoval?

Krk, luk, kos, oko, noc, tuk, eso, sup, osa, lék, sob, nos,

Klíč: a) jednoslabičná slova

b) dvojslabičná slova

Pepř, vepř, kluk, koza, kráva, léto, mléko, kolo, krok, svetr, metr, vítr

Klíč: a) pětípísmenková slova

b) dvojpísmenková slova

c) čtyřpísmenková slova

Býk, lýko, kobyla, výr, síto, myslit, opice, sýr, bitva, myš, jazyk, kopyto

Podle čeho jsi slova vybral?

Hodnocení:

Hry se zúčastnilo 20 žáků. Hráči mohli získat nejvýše 12 bodů. Tohoto počtu dosáhlo 12 dětí. 3 hráči získali 10 bodů, 3 hráči 9 bodů, 1 žák získal 8 bodů, 1 žák pouze 6 bodů.

Nejvíce chyb se objevilo v plnění druhého úkolu, kde řešením byla písmena, ne slabiky. Žáci si tento rozdíl neuvědomili.

Děti pracovaly se zaujetím, pracovní listy se jim líbily.

Hra na cvičení pravopisu vyjmenovaných slov

Štafeta s vyjmenovanými slovy

Hra obsahuje: štafetovou doplňovačku, pracovní list (po 1-)

Pomůcky: papír, tužka, pracovní list, pastelky

Cíl: procvičit znalost pravopisu vyjmenovaných slov, znalost slovních druhů

Hrací čas: 30 minut

Organizace: stejněpočetné skupiny jazykově vyrovnané, děti píší v kruhu u pracovního stolu

Způsob hodnocení: štafeta – za každé správně napsané slovo dostane skupina korálek (jiný předmět),

pracovní list – 2. úkol – za každý správný slovní druh přidělit korálek

3. úkol – za správné splnění 1-3 korálky

4. úkol – za dobře doplněné písmeno korálek (nejvíce 6)

1. Úkol

Štafeta:

První hráč ve štafetě dostane tužku a papír s písmenem (skupiny mají stejné písmeno), po kterém se vyjmenovaná slova budou psát. Na povel napíše první slovo a rychle papír předá druhému hráči, ten napíše další slovo a papír zase pošle dál.

Která štafeta bude mít první napsaná všechna vyjmenovaná slova na dané písmeno, vítězí.

Pracovní list

2. Úkol

Vypiš z daných vyjmenovaných slov ve štafetě

PODSTATNÁ JMÉNA

SLOVESA

3. Úkol

Vyber některé z vyjmenovaných slov ve štafetě a nakresli ho

4. Úkol

Doplňovačka

Pálí ho dobré b_dlo. Nesl v ruce dlouhé b_dlo.

V dálce se bl_ská. Sosnová je bl_zká vesnice.

Podej m_pero. M_půjdeme první.

Hodnocení

Štafetový úkol bez ztráty korálků splnily dvě štafety. O jeden korálek přišla jedna skupina. Další dvě skupiny získaly pouze osm korálků, nejslabší skupina dostala šest korálků.

Děti chybovaly v diakritických znaménkách jednotlivých vyjmenovaných slov a ve skupině souhlásek slova „vzlykat“. Druhý a třetí úkol splnila družstva bezchybně. Poslední úkol vyřešily správně čtyři skupiny. Zbylé dvě skupiny měly po jedné chybě.

	Štafeta	slovní druhy	obrázek	doplňovačka	celkem
1.	13	12	3	6	34
2.	8	12	2	6	28
3.	8	12	1	5	26
4.	13	12	3	6	34
5.	6	12	2	5	25
6.	12	12	3	6	33

V soutěži bylo možno získat 34 korálků. Bezchybně pracovaly dvě skupiny. Špatná vzájemná spolupráce byla příčinou neúspěchu páté skupiny, která získala pouze 25 bodů.

Hra na cvičení výslovnosti

Hra obsahuje: krátké úkoly a otázky, pracovní list

Pomůcky: jazykolamy, přísloví, básně, pracovní list, pastelky, fixy, razítka

Cíl: procvičit výslovnost, intonaci, přednes

Hrací čas: 45 minut

Organizace: rozdělení do čtyřčlenných heterogenních jazykově vyrovnaných skupin

Pracovní list obsahuje 4 úkoly ústní, děti se o ně musí podle svých schopností podělit.

Způsob hodnocení: Hodnocení razítka podle úspěšnosti v řešení úkolů. První čtyři ústní úkoly jsou hodnoceny razítky, která se pak skupině sčítají. Následující dva úkoly se hodnotí individuálně (jednotlivě), počet razítek se přičítá. Celkem může skupina v průběhu hry získat 12 razítek.

Pracovní list

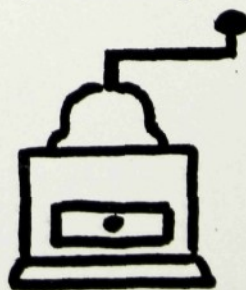
„Nezlomíš si jazyk?“

1. Řekni pětkrát: Strč prst skrz krk.
2. Přísloví „bez práce nejsou koláče“, řekni jako tragickou (veselou) zpravu.
3. Opakuj na jedno nadechnutí stále jednu slabiku alespoň 10 sekund.
4. Přečti na jedno nadechnutí:

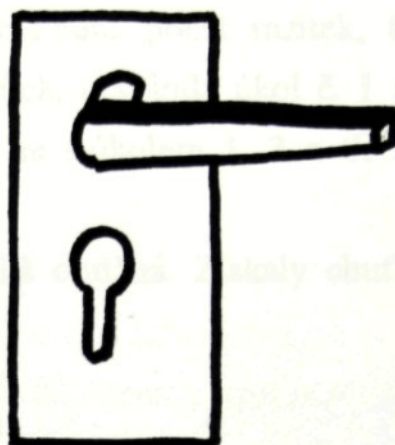
Na dubu žaludy, na buku bukvice,
 na bubnech kedlubny, na klíce střevíce,
 dvě lodě ve vodě, jeleni v ječmeni,
 kohouti na pouti upadli do proutí,
 slimáček si vleže leze,
 bosý kos si klusá v rose,
 kus cukru tu Lucka cucá,
 za kasárny husar troubí,
 že je dobrá husa z trouby,
 a to tele u jetele
 jemně tou svou pusou mele
 a já směle melu též
 jenže rychleji, líp a déle.

(J. Kainar)

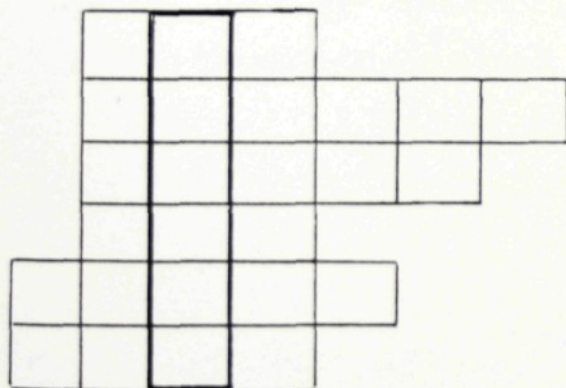
5. Najdi a označ část básničky,
 o které je tento obrázek.

6. Dokresli, co tam patří

7. Křížovka

1. Čidlo zraku
2. Lesní plod
3. Zvuk hodin
4. Opak slova „ne“
5. Sourozenec
6. Skupenství vody

Autorem vtipné básničky je _____

Hodnocení:

Jazykové hry se zúčastnilo 5 skupin. Všechny vyřešily úkoly v daném časovém limitu. Tři skupiny získaly maximální počet razítek, tedy dvanáct. Jedna skupina vybojovala 10 razítek, nesplnila úkol č. 1 a 3. Nejslabší skupina měla 7 bodů. Potýkala se s úkolem 1, 3 a tři žáci nesplnili grafické úkoly.

Z pohledu dětí byla hra zajímavá, ne příliš obtížná. Získaly chuť do dalšího jazykového zápolení.

Hra pro menší skupinu dětí (5 – 7 hráčů) s poruchami učení – dyslexie

Hra na obohacování slovní zásoby

Domino z písmen

Hra obsahuje: domino (kartičky s písmeny)

Pomůcky: 2 – 3 sady kartiček s písmeny, zvuková signalizace

Cíl: sestavit z písmen správná slova. Herní formou pomoci dětem v nápravě dyslektických obtíží.

Hrací čas: 20 minut

Organizace: na koberci, děti sedí v kruhu

Způsob hodnocení: Vyhrává hráč, který první nemá u sebe žádnou kartičku s písmenem, nebo hráč, kterému zbylo kartiček nejméně.

Hra:

Na stůl položím zamíchané kartičky s písmenky nebem nahoru. Jedno písmeno otočím – je to první písmeno slova.

Začínající hráč obrací další kartičky tak dlouho, až najde písmeno,, které může k prvnímu připojit tak, aby po přidání dalších písmen mohlo vzniknout další slovo. Nepoužité kartičky s písmeny si hráč nechává u sebe, může je použít v následujícím kole.

Další hráč hledá třetí písmeno započatého slova. Pokračuje však zcela libovolně, podle toho, jaké slovo sám chce utvořit. Stejným způsobem pokračují i další hráči, každý však smí přiložit vždy jen jedno písmeno.

Stane-li se, že už nejsou na stole žádné kartičky a nemůže-li hráč, na kterém je řada, v daném slově pokračovat a slovo není ukončené, je v tomto kole vynechán.

Má-li započaté slovo alespoň tři písmena a něco znamená, tedy existuje (např. KOS), může hráč, na kterém je řada, začít kterýmkoliv písmenem, které má u sebe, slovo nové, může ale také pokračovat v načatém slově (ke slovu KOS doplní např. A).

Hodnocení

Jedná se o hru, která procvičuje českou slovní zásobu. Cílem je obohacovat aktivní i pasivní slovní zásobu dětí. Hru jsem použila v menším kolektivu dětí, které docházejí na doučování z jazyka českého. Jde o děti s lehkou mozkovou dysfunkcí a vývojovými poruchami učení (poruchy čtení a psaní).

Děti formou hry procvičovaly narušené funkce zrakového a sluchového vnímání. Hra probíhala v radostném a klidném ovzduší. Povedlo se nám složit pět slov: kos, sýr, ruka, bič, čáp. Na kartách nebyly dlouhé samohlásky, které bylo zapotřebí vložit do slov sýr a čáp. Hlasitou výslovností a vytleskáváním slov děti dobře opravily krátké samohlásky na samohlásky dlouhé.

Na závěr jsme se všichni odměnili malou sladkostí za velikou snahu a kázeň při hře.

Hra na rozvíjení slovní zásoby

Podzimní abeceda

Hra obsahuje: pracovní list

Pomůcky: žakovský pracovní list, tužka, pastelky

Cíl: upevnit znalost abecedy, obohacení aktivní i pasivní slovní zásoby

Hrací čas: 25 – 30 minut

Organizace: děti plní úkoly individuálně v lavici

Způsob hodnocení: hodnocení se provádí do pracovních listů formou razítek. Jednotlivé úkoly jsou hodnoceny zvlášť.

Pracovní list

1. Úkol – zapiš k označenému písmenu číslo, pod kterým je v abecedě.

LISTOPAD

ŘEKL SI SAD:

„UŽ BYCH MĚL SPÁT.

PROTOŽE ZAČÍNÁ LISTOPAD.“

písmeno	číslo
CH	
Y	
A	
Ř	

ŘEKLA NÁM ZAHRADA,

ŽE JE TO PARÁDA,

TENHLETEN LISTOPAD

I JÁ MÁM RÁD.

2. Úkol – místo čísla doplň písmena

20 19 5 33 12 16

Napiš _____

3. Úkol – hádanka

Když přicházím, listí opadává. _____

Nakresli symbol tohoto slova.

4. Úkol

Slova

sad, listopad, zahrada, paráda

seřaď podle abecedy.

1.	16
2.	18
3.	17
4.	16

ZÁVĚR

Hodnocení:

Hry se zúčastnilo 20 dětí.

Tabulka

Úkoly Správně vyřešilo

1.	16
2.	18
3.	17
4.	16

14 dětí splnilo úkol bezchybně.

4 žáci zaměnili v některém úkolu pořadí písmen.

2 žáci nedokázali pracovní list vyřešit.

Hravou formou si děti procvičily abecedu a zopakovaly si roční období.

ZÁVĚR

Jazykové hry se staly pravidelnou součástí hodin českého jazyka. Vyčlenila jsem si po domluvě s dětmi určitý den - pro nás to byl závěrečný den pracovního týdne, kdy jsme si místo klasické výuky "hráli".

Hra nebo cvičení musela být pro děti přitažlivá, aby děti samy měly zájem hru nebo cvičení provádět. Vědomosti a dovednosti, které jsme hrou a cvičením rozvíjeli, navazovaly na znalosti už zvládnuté.

Pracovní listy vzbudily mezi dětmi velký zájem, bylo to pro ně něco nového a neobvyklého. Do jazykových her se spntánně zapojily všechny děti ve třídě. Se zaujetím se pouštěly do plnění tajemných úkolů a řešení jazykových hádanek a rébusů. Organizace jednotlivých her byla různorodá, aby měly všechny děti, včetně dětí s poruchami učení, možnost být úspěšné.

Hry splnily svůj účel. Pomohly dětem procvičit a upevnit učivo. Děti dokázaly lépe a delší dobu udržet pozornost, současně s tím se zlepšila i soustředěnost při plnění pracovních úkolů. Úroveň znalostí v jazyce českém se výrazně zlepšila, zvláště pro děti s poruchami učení a děti s LMD byly jazykové hry přínosem. Tyto děti si vytvořily kladnější vztah k mateřskému jazyku. Skupinová práce pomohla také stmelit třídní kolektiv. Děti se ve skupinách naučily organizovat lépe práci a jeden druhému nezištně pomáhal.

Odevzdáním této práce jazykové hry nezaniknou. Považuji za důležité rozvíjet v dětech schopnost jazykové komunikace, tvůrčí myšlení a jednání. Ve své další pedagogické praxi se zaměřím na využití jazykových her v oblasti výuky jazykového slohu. Při výuce slohu můžu vycházet z reálného života a reálných potřeb dětí. Neboť, jak už bylo v úvodu výzkumné části řečeno: "Ničemu se nesmíme učit pro školu, ale pro život". J. A. Komenský.

Seznam použité literatury

- Brabcová, R. a kol: Didaktika českého jazyka, SPN, Praha, 1990
- Brabcová, R. - Vitvar, J.: Mluvený projev ve škole i mimo školu, Praha, 1978
- Budínská, H.: Hry pro šest smyslů, Gamma, Praha, 1992
- Čechová, M. - Styblík, V.: Didaktika češtiny, SPn, Praha, 1989
- Duha, učební pomůcky - Brno: Dramatická výchova v základních školách, Duha, Brno, 1975
- Hájková, E., Pišlová, S.: Metodická příručka k čítance pro 3. ročník, Jinan, 1996
- Hermochová, S.: Hry pro život, Portál, Praha, 1989
- Houška, T.: Škola je hra!, Praha, 1991
- Kol. autorů: Český jazyk, učební osnovy pro 1. až 9. ročník, Fortuna, Praha, 1996
- Kol. autorů: Návrh učebních osnov OBECNÉ ŠKOLY, Portál, Praha, 1993
- Macková, S.: Dramatická výchova ve škole, DIVA, Brno, 1995
- MŠMT ČR: Návrh učebních osnov OBECNÉ ŠKOLY, Portál, Praha, 1993
- Opravilová, E.: Kniha jako prostředek výchovy, UK, Praha, 1984
- Pausewangová, E.: 130 didaktických her, Portál, Praha, 1993
- Pišlová, S.: Jazykové hry, Fortuna, Praha, 1996
- Roztočilová, O., Janáčková, B.: Intenzifikace vyučování v hodinách českého jazyka, čtení a literární výchovy na 1. stupni ZŠ, PF, Ústí nad Labem, 1989
- Svoboda, K.: Didaktika českého jazyka a slohu, SPN, Praha, 1977
- Vzdělávací program ZÁKLADNÍ ŠKOLA: Český jazyk, učební osnovy, Fortuna, Praha, 1996

časopisy:

Komenský - časopis pro učitele základní školy, prosinec, 1990

Ve volné příloze jsou ukázky pracovních listů, kde děti plnily zadané úkoly.